

**Międzynarodowa konferencja naukowa:
« Etudiants africains en URSS et dans les autres pays du
monde communiste: entre histoires nationales & contexte
international »**

**(„Afrykańscy studenci w ZSRR i innych krajach świata
komunistycznego w latach 1960–1990: od historii
narodowych do kontekstu międzynarodowego”)**

École des hautes études en sciences sociales, Paryż, 20–21
listopada 2014 r.

Organizator: Réseau Interdisciplinaire Afrique Monde
(RIAM), Fondation Maison des Sciences de l’Homme
(FMSH – Programme Afriques), Institut de Recherche
Interdisciplinaire sur les Enjeux Sociaux (IRIS)/
CNRS–EHESS

Konferencja stanowiła część dwóch programów badań naukowych: „Afrykańskie elity wykształcone w ZSRR i krajach byłego bloku radzieckiego: historie, biografie, doświadczenia” (Elites africaines formées en URSS et dans les pays de l’ancien bloc soviétique. Histoires, biographies, expériences; ELITAF) oraz „Studenci afrykańscy w ZSRR w latach 1960–1990: mobilność, doświadczenia, profesjonalizacja” (Les étudiants africains en URSS 1960–1990: mobilité, expériences, et devenir professionnel). Pierwszy z programów jest realizowany przez Interdyscyplinarną Sieć Afryka – Świat (Réseau Interdisciplinaire Afrique Monde; RIAM), Fundację Dom Nauk Humanistycznych (Fondation Maison des Sciences de l’Homme) oraz Instytut Badań Interdyscyplinarnych w obszarze Zagadnień Społecznych / Krajowe Centrum Badań Naukowych – EHESS (l’Institut de Recherche Interdisciplinaire sur les Enjeux Sociaux; IRIS / Centre National de la Recherche Scientifique – EHESS). Drugi z programów realizowany jest przez RIAM, IRIS oraz Rosyjską Akademię Nauk. Projekty te skupiają badaczy wielu dziedzin naukowych, z różnych krajów na całym świecie, od Afryki Subsaharyjskiej i Afryki Północnej, przez Europę, Amerykę, po

Azję. Ich celem jest zrekonstruowanie historii stosunków politycznych i naukowych między ZSRR, krajami Europy Środkowej i Wschodniej, a państwami Maghrebu i Afryki Subsaharyjskiej, opisanie mobilności studentów pomiędzy tymi krajami oraz prześledzenie ich biografii.

Konferencję otworzył dyrektor EHESS, Jean Pierre Dozon oraz dwie główne organizatorki Monique de Saint Martin i Michèle Leclerc-Olive. We wstępie scharakteryzowano program ELITAF, ze szczególnym uwzględnieniem poprzednich seminariów, które miały miejsce w Dakarze (2012) oraz Al-Muhammadijji (2013). Jednocześnie nakreślono główne kierunki polityki stypendialnej ZSRR wobec Afryki, wpisując ich ewolucję w kontekst przemian świata zimnowojennego.

Spotkanie podzielone zostało na pięć bloków tematycznych: geopolityka, doświadczenia studentów oraz wyobrażenia „obcości”, studenci afrykańscy w ZSRR, współpraca dwustronna, projekty polityczne okresu zimnowojennego. Wygłoszono dwadzieścia dwa referaty.

Constantin Katsakioris (EHESS) omówił funkcjonowanie systemu stypendiów adresowanych dla Afrykanów w ZSRR w latach 60., w oparciu o oficjalne dane urzędowe – ze słusznym zastrzeżeniem ograniczeń interpretacyjnych przy tego rodzaju źródłach historycznych. Gabrielle Chomentowski (Sciences Po), poprzez analizę prasy sowieckiej i zagranicznej opublikowanej od 1960 do końca 1990 roku oraz biografii niektórych afrykańskich artystów, przedstawiła wybrane inicjatywy kulturowe, w które zaangażowani byli Afrykanie i przedstawiciele byłego bloku wschodniego, zwłaszcza współpracę w dziedzinie kinematografii. Daniela Hannova (Uniwersytet Karola w Pradze) scharakteryzowała postrzeganie studentów afrykańskich w Czechosłowacji, Svetla Koleva (Bułgarska Akademia Nauk) – w Bułgarii, zaś Mihai Dinu Gheorghiu oraz Adrian Netedu, (Uniwersytet Aleksandra Jana Cuzy, RIAM) – w Rumunii. W dyskusji po referatach skupiono się nad wpływem przemian politycznych w bloku wschodnim – np. Praskiej Wiosny – na sytuację studentów pochodzących z Afryki Północnej, którzy zdecydowali się na wyjazd do Europy Środkowowschodniej. Ekaterina Demintseva (EHESS) oraz Natalia Krylova (Rosyjska Akademia Nauk) skoncentrowały się na analizie mechanizmów działania organizacji studenckich, które zrzeszały Afrykanów w ZSRR w latach 60. Omówiły warunki współpracy między nimi w kontekście przemian zachodzących w samej Afryce (np. podziały w środowisku studentów nigeryjskich w okresie wojny białafrańskiej). Yuzhou Sun (University of Nottingham Ningbo) oraz Antoine Kernen i Antoine Guex (Uniwersytet w Lozannie) w swoich referatach omówili ewolucję polityki stypendialnej i współpracy w dziedzinie kultury między Chinami a Afryką. Jednocześnie zastanowiono się, na ile działalność ta – de iure obliczona na popularyzację wiedzy o społeczeństwach i kulturach – powiązana była ze strategią rozwijania inwestycji chińskich na Czarnym Lądzie. Błażej Popławski (Polskie Towarzystwo Afrykanistyczne), w oparciu o analizę dyskursu prasowego i analizę działania

wybranych instytucji (np.: Polski Komitet Solidarności z Narodami Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej) scharakteryzował ewolucję percepcji Afryki w Polsce w latach 1945–1989, a Przemysław Gasztold-Seń (Instytut Pamięci Narodowej) – proces inwigilacji studentów afrykańskich przez służby wywiadu PRL. Anna Pondopoulo (Centre d'Etudes en Sciences Sociales sur les Mondes Africains, Américains et Asiatiques – Instytut Narodowy Języków i Kultur Orientalnych / Institut national des Langues et Civilisations orientales; INALCO) poddała krytycznej analizie programy kształcenia specjalistów w ZSRR, adresowane do Afrykanów. Odtworzyła trajektorie zawodowe wybranych grup specjalistów i ich losy po zakończeniu studiów. Nikolay Dobronravin (Petersburski Uniwersytet Państwowy), Anna Sim (Kunstkamera – Muzeum antropologii i etnografii im. Piotra Wielkiego Rosyjskiej Akademii Nauk) oraz Tatiana Smirnova (EHESS, RIAM) przybliżyli dzieje studiów afrykanistycznych w Sankt Petersburgu – zestawiając model leningradzki (skupiony, ich zdaniem, na studiach nad językiem i kulturą) z moskiewskim (nastawionym bardziej na studia polityczne). Grazia Scarfò Ghellab (Ecole Hassania des Travaux Publics, Casablanca, RIAM) przedstawiła politykę kształcenia kadr afrykańskich w ZSRR w kontekście stosunków Maroka, bloku wschodniego, a także Francji i USA. Relacje ZSRR z Etiopią oraz ich szczególną rolę w wymianie kulturalnej i kształceniu etiopskich elit omówiły w swoich wystąpieniach Catherine Hocquet von Raesfeldt (INALCO) oraz Ekaterina Smirnova (Uniwersytet Europejski w Sankt Petersburgu). Stosunki ZSRR z Kongiem Brazzaville przedstawiła Héloïse Kiriakou (Université Paris I, Institut des mondes africains), z Reunionem – Lucette Labache (RIAM), z Kamerunem – Luc Ngwe (RIAM). Referaty te miały charakter politologicznych studiów przypadku, w których to programy stypendialne uznane zostały za jeden z instrumentów podporządkowanych szerszej wizji kreowania stosunków międzynarodowych. Carmen Gómez Martín (Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales) scharakteryzowała system stypendiów oferowanych przez Kubę hiszpańskojęzycznym mieszkańcom Sahary Zachodniej. Interesujące wystąpienia o szerokim kontekście historycznym, politycznym, społecznym i kulturowym, pozwoliły uczestnikom konferencji na bliższe przyjrzenie się omawianym zagadnieniom. Dwudniowa konferencja zakończyła się wspólnym spotkaniem przy lampce wina oraz francuskich specjach.

Program ELITAF, który jest realizowany od 2012 roku, w 2015 roku dobiega końca. Mieć należy nadzieję, że projekt będzie kontynuowany i że polscy afrykanisci wezmą w nim aktywny udział. Seminaria, okrągłe stoły, sympozja i konferencje, takie jak zorganizowana w Paryżu, będąc częścią międzynarodowego projektu, mają na celu ułatwienie przepływu wiedzy i doświadczeń badawczych oraz są świetną okazją do zacieśnienia współpracy pomiędzy naukowcami z całego świata.

Karolina Kania, Błażej Popławski